Çok Boyutlu Sa?l?k Kontrolü Ölçe?i

RECOMMENDED CITATION

memjavad (2026). *Çok Boyutlu Sa?l?k Kontrolü Ölçe?i*. Turkish Psychological Scales. Retrieved from https://tr-scales.arabpsychology.com/?p=19240

ARABPSYCHOLOGY.COM

Özet

Çok Boyutlu Sa?l?k Kontrolü Ölçe?i (ÇB-SKÖ), bireylerin kendi sa?l?k durumlar? üzerindeki kontrol alg?lar?n? ölçmek amac?yla geli?tirilmi? psikometrik bir araçt?r. Bu ölçek, Sa?l?k Kontrol Oda?? kavram?na dayanarak, sa?l???n içsel faktörler (ki?inin kendi eylemleri), güçlü d??sal faktörler (doktorlar, kader) veya ?ans taraf?ndan yönetildi?ine dair inançlar? de?erlendirir. Ölçe?in Türkiye'deki kullan?m?, özellikle 1997 y?l?nda Esin-Özabac? taraf?ndan endüstriyel alanda çal??an i?çilerin sa?l?k davran??lar?n? saptamak ve geli?tirmek amac?yla yap?lan bir uyarlama çal??mas?yla yayg?nla?m??t?r. Bu uyarlama, ölçe?in kültürel ve demografik aç?dan farkl? bir popülasyonda geçerlili?ini ve güvenilirli?ini ara?t?rmay? hedeflemi?tir.

Ölçek, sa?l?kla ilgili kararlar alma süreçlerinde bireyin motivasyonunu ve sorumluluk düzeyini anlamak için kritik bilgiler sunar. T?bbi müdahalelere uyum, önleyici sa?l?k davran??lar?n? benimseme ve kronik hastal?k yönetimi gibi konularda bireysel farkl?l?klar? aç?klamada temel bir araç olarak kabul edilir.

Anahtar Kelimeler

Sa?l?k Kontrol Oda??, Çok Boyutlu Sa?l?k Kontrolü Ölçe?i, Sa?l?k Davran??lar?, Psikoloji, Psikometrik, Uyarlama, Endüstriyel Sa?l?k.

Yazarlar

Orijinal Ölçek Geli?tiricileri: Kenneth A. Wallston, Barbara S. Wallston, Robert S. DeVellis (Genellikle Wallston ve arkada?lar? olarak an?l?r).
Türkçe Uyarlama Yazar?: Esin-Özabac?, M. N. (1997).

Amaç

Çok Boyutlu Sa?l?k Kontrolü Ölçe?i'nin temel amac?, bireyin sa?l?k sonuçlar?n?n nedenlerine dair at?flar?n? belirlemektir. Bu at?flar genellikle üç ana boyutta incelenir: Bireyin sa?l???n? kendi kontrolünde gördü?ü (?çsel Kontrol Oda??), sa?l???n güçlü ba?kalar?n?n (örne?in, doktorlar veya sa?l?k profesyonelleri) kontrolünde oldu?una inand??? (Güçlü Ba?kalar? Kontrol Oda??) ve sa?l???n tamamen ?ansa veya kadere ba?l? oldu?una inand??? (?ans Kontrol Oda??).

Ölçe?in endüstriyel alanda çal??an i?çiler üzerine yap?lan uyarlamas?n?n özel amac? ise, bu spesifik popülasyonun sa?l?k davran??lar?n? etkileyen kontrol inançlar?n? saptamakt?r. Bu saptama, i? sa?l??? ve güvenli?i programlar?n?n veya sa?l?k geli?tirme e?itimlerinin etkinli?ini art?rmak için hedefli müdahalelerin tasarlanmas?na olanak tan?r. Bireyin sa?l?k inançlar?n? anlamak, riskli davran??lar? azaltma ve sa?l?kl? ya?am tarz? seçimlerini te?vik etme stratejileri geli?tirmede hayati öneme sahiptir.

ARABPSYCHOLOGY.COM

Yap? (Ölçülen Psikolojik Yap?)

Ölçek, temel olarak Julian Rotter'?n geli?tirdi?i genel kontrol oda?? teorisinin sa?l??a özgü uygulamas? olan Sa?l?k Kontrol Oda?? (Health Locus of Control) yap?s?n? ölçer. Bu yap?, bireyin sa?l?k durumunun sonuçlar?n? nas?l atfetti?ini yans?tan bili?sel bir ?emad?r. Yap?, tek boyutlu olmaktan ziyade, üç farkl? ve ba??ms?z alt boyuttan olu?ur:

?çsel Sa?l?k Kontrol Oda?? (I): Bireyin, sa?l?kl? kalmak veya hastal?ktan kurtulmak için kendi çabalar?n?n, diyetinin ve ya?am tarz? seçimlerinin en önemli belirleyici oldu?una inanmas?d?r. Yüksek ?çsel Kontrol Oda??na sahip bireyler, proaktif sa?l?k davran??lar? sergilemeye daha yatk?nd?r.

Güçlü Ba?kalar? Sa?l?k Kontrol Oda?? (P): Bireyin, sa?l???n?n kontrolünün kendisinden ziyade, doktorlar, hem?ireler veya di?er sa?l?k uzmanlar? gibi yetkili d?? figürlerde oldu?una inanmas?d?r.

?ans Sa?l?k Kontrol Oda?? (C): Bireyin, sa?l???n rastgele olaylar, kader veya ?ans eseri belirlendi?ine, ki?isel çaban?n veya profesyonel müdahalenin etkisinin s?n?rl? oldu?una inanmas?d?r.

Geçerlik

Esin-Özabac?'n?n (1997) doktora tezi kapsam?nda gerçekle?tirilen Türkçe uyarlama çal??mas?na ait detayl? geçerlik analizleri, sunulan kaynak özetinde aç?kça belirtilmemi?tir. Ancak, bir psikometrik arac?n geçerli kabul edilebilmesi için yap? geçerlili?i, ölçüt ba??nt?l? geçerlilik ve içerik geçerlili?i gibi farkl? türde analizlerin yap?lmas? gerekmektedir.

Uluslararas? literatürde, orijinal Çok Boyutlu Sa?l?k Kontrolü Ölçe?i (MHLC) için kapsaml? geçerlik çal??malar? mevcuttur. Bu çal??malar genellikle, ölçe?in alt boyutlar?n?n sa?l?k davran??lar? (örn., sigara içme, egzersiz yapma) ve sa?l?k sonuçlar? (örn., hastal?k ?iddeti) ile teorik olarak beklenen yönlerde korelasyon gösterdi?ini ortaya koymu?tur (Yap?sal Geçerlik). Türkçe uyarlaman?n geçerlik bilgileri için, tezin orijinal metnine ba?vurulmas? önerilir.

Güvenirlik

Kaynak verilerde, Çok Boyutlu Sa?l?k Kontrolü Ölçe?i'nin Türkçe uyarlamas?na ait güvenirlik katsay?lar? belirtilmemi?tir. Güvenirlik, ölçe?in zaman içinde tutarl? sonuçlar verme yetene?ini gösterir. Tipik olarak, ölçek güvenilirli?i Cronbach Alfa iç tutarl?l?k katsay?s? ve test-tekrar test güvenilirli?i yöntemleriyle de?erlendirilir.

Orijinal MHLC ölçe?i genellikle kabul edilebilir düzeyde iç tutarl?l?k katsay?lar?na sahiptir

ARABPSYCHOLOGY.COM

(genellikle 0.70'in üzerinde). Uyarlama çal??malar?nda, ölçe?in yeni dilde ve kültürde de benzer güvenirlik düzeylerini korumas? beklenir. Esin-Özabac?'n?n çal??mas?nda bu katsay?lar?n hesaplanm?? olmas? muhtemeldir, ancak özet bilgi bu verileri içermemektedir.

Faktör Analizi

Çok Boyutlu Sa?l?k Kontrolü Ölçe?i, ad?ndan da anla??laca?? üzere çok boyutlu bir yap?y? ölçmektedir. Ölçe?in psikometrik yap?s?n?n do?rulanmas? için Faktör Analizi yöntemleri kullan?l?r. Orijinal MHLC ölçe?i, genellikle Do?rulay?c? Faktör Analizi (DFA) ile üç temel faktör yap?s?n? (?çsel, Güçlü Ba?kalar?, ?ans) destekler.

Uyarlama çal??malar?nda, ölçe?in orijinal üç faktörlü yap?s?n?n hedef kültürde de korunup korunmad??? incelenmelidir. Esin-Özabac? (1997) taraf?ndan yap?lan uyarlama çal??mas?nda, endüstriyel i?çi grubunda ölçe?in faktör yap?s?n? incelemek amac?yla Ke?fedici veya Do?rulay?c? Faktör Analizi yöntemlerinin kullan?ld??? varsay?lmaktad?r. Bu analizler, maddelerin hangi alt boyutlara yüklendi?ini ve orijinal yap?ya ne ölçüde benzedi?ini gösterir.

Enstrüman (Ölçek Detaylar?)

Test Type: Uyarlama (Adaptation) tabanl?, Öz Bildirim (Self-report) ölçe?i.

Format: Kaynakta derecelendirme bilgisi verilmemi?tir, ancak orijinal MHLC genellikle 6 noktal? Likert tipi bir format kullan?r (Kesinlikle Kat?l?yorum'dan Kesinlikle Kat?lm?yorum'a kadar).

Language Available: Türkçe (Uyarlama), ?ngilizce (Orijinal).

Population Group: Yeti?kinler, özellikle endüstriyel alanda çal??an i?çiler (Esin-Özabac? uyarlamas? için).

Age Group: Genellikle 18 ya? ve üzeri yeti?kinler.

Population Details: Esin-Özabac?'n?n çal??mas?, ?stanbul Üniversitesi Sa?l?k Bilimleri Enstitüsü'ne sunulan doktora tezi kapsam?nda endüstriyel sektörde çal??an bir i?çi örneklemi üzerinde gerçekle?tirilmi?tir.

Test Methodology: Ölçek, bireylerin sa?l???na ili?kin inançlar?n? gösteren bir dizi ifadeye ne ölçüde kat?ld?klar?n? belirtmelerini gerektiren maddelerden olu?ur. Puanlama, her bir alt boyuta (I, P, C) ait maddelerin toplam puanlar?n?n hesaplanmas?yla yap?l?r.

Anahtar Kelimeler

?çsel Kontrol, D??sal Kontrol, Sa?l?k ?nanc? Modeli, ??çi Sa?l???, Cronbach Alfa, Psikolojik

ARABPSYCHOLOGY.COM

Ölçüm.

Yazarlar

Author ORCID Identifier: Bilinmiyor.

Affiliation Email addresses: Bilinmiyor.

Correspondence Address: Esin-Özabac?, M. N.'nin 1997'deki affiliation adresi (?stanbul Üniversitesi, Sa?l?k Bilimleri Enstitüsü).

?zinler, Ücret ve Test Y?l?

Test Y?l? (Uyarlama): 1997.

?zinler ve Ücret: Ölçe?in ticari kullan?m?, orijinal geli?tiriciler (Wallston ve arkada?lar?) veya onlar?n telif hakk? sahipleri taraf?ndan belirlenen ko?ullara tabidir. Türkiye'deki akademik amaçl? kullan?m? genellikle doktora tezi kapsam?nda serbesttir, ancak ticari veya geni? ölçekli uygulamalar için yazar Esin-Özabac?'dan ve orijinal telif hakk? sahibinden izin al?nmas? gerekebilir.

Kaynaklar

Esin-Özabac?, M., N. (1997). *Endüstriyel alanda çal??an i?çilerin sa?l?k davran??lar?n?n saptanmas? ve geli?tirilmesi* (Doktora tezi). ?stanbul Üniversitesi, Sa?l?k Bilimleri Enstitüsü, ?stanbul.

Wallston, K. A., Wallston, B. S., & DeVellis, R. (1978). Development of the Multidimensional Health Locus of Control (MHLC) Scales. *Health Education Monographs, 6*(2), 160-170. (Orijinal Ölçek Kayna??).

Çok Boyutlu Sa?l?k Kontrolü Ölçe?i Maddeleri

IMPORTANT: The following scale items must be preserved in their original language and must not be changed in any way.

Ölçe?in orijinal maddeleri kaynak içerikte sa?lanmam??t?r. Tipik olarak bu ölçek 18 maddeden olu?ur ve her bir alt boyut (?çsel, Güçlü Ba?kalar?, ?ans) alt? madde içerir.

ARABPSYCHOLOGY.COM